

Nummer 4, december 2010

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Förvetet

Nytt och nyttigt från Länsstyrelsen

I detta nummer av Förvetet

Ledare	3
Matlandetambassadör för Småland	4
Lammproduktion på Kärnekulla gård	5
Från sin bästa sida	8
Vallerstad är ett blåshål	10
Guldärtan till Peter Höglund och Eva Wettervik, Höglunds Blommor	12
Trädgårdsarbete även på vintern	14
Känner du igen kulturspåren i skogen?	16
Lantbrukets största miljöprojekt	18
Tre nya medarbetare på Landsbygdsavdelningen	19
Restaurering av vattendrag i Jönköpings län	20
Leader Östra Skaraborg satsar på energi, mat, turism och vår bygd!	22
Nyhet i SAM 2011- erbjudande om förlängning av åtaganden.	24
Behörighet att använda kemiska växtskyddsmedel	25
Julklapptips - Öppet landskap, Landsbyggdens byggnader och Byggnadspraktikan	26
En riktig julnöt – knäck den och vinn den unika boken ”Fågelsång”	27

Förvetet

Utgiven av Länsstyrelsen i Jönköpings län.

Förvetet är delvis finansierad med EU-medel.

Upplaga: 5 400 exemplar

Tryckeri: Danagårds grafiska, 2010

Ansvarig utgivare: Lars Sandberg

Redaktör: Jenny Gustafsson

Foto: Länsstyrelsen i Jönköpings län (om inget annat anges)

Länsstyrelsens webbplats: www.lansstyrelsen.se/jonkoping

© Länsstyrelsen Jönköpings län, 2010

Ledare

Årsskiftet närmar sig och det är dags att summera år 2010. För mina medarbetare har året varit oerhört intensivt. Det är därför jag med stor tillfredställelse konstaterar att vi lyckats väl med våra arbetsuppgifter trots i vissa fall otillräckliga resurser.

I år är utbetalningarna av Gårdsstödet tidigarelagt, vilket är positivt för alla lantbrukare samtidigt som vår tid för handläggning och kontroll minskar. Vi har haft som mål att minst 90 % av länets lantbrukare ska få sina Gårdsstöd utbetalade vid första utbetalningstillfället. Vi ser nu att vi lyckas bättre och når upp till 94 % av länets lantbrukare. Även avseende miljöersättningarna ligger vi väl framme med handläggning och kontroll.

Inom fältkontrollverksamheten har vi även i år arbetat länsövergripande. Vi har hjälpt Jordbruksverket att inventera betesmarksblock i både Jönköpings, Kalmar och Östergötlands län. Under oktober/november har vi inventerat mer än 5 000 hektar betesmarksblock på Öland. Inget annat län har besökt så många betesmarker i år som vi gjort vid fältkontroller och blockinventering. Det är mer än 25 000 hektar.

Inom Landsbygdsprogrammet är vi halvvägs igenom programperioden som sträcker sig fram till och med 2013. Det finns en stark investeringsvilja hos både lantbrukare och andra

landsbygdsföretagare i vårt län. Sedan 2007 har vi beviljat cirka 120 miljoner kronor i företagsstöd till mer än 500 olika företag i länet. Sammanlagt har dessa företagare investerat omkring 700 miljoner kronor i sina företag. Vi har under samma tidsperiod beviljat cirka 35 miljoner kronor i projektstöd till mer än 100 olika projekt för att utveckla landsbygden.

Under året har djurskyddet varit föremål för uppmärksamhet på flera sätt. Jag tänker främst på frågorna om det blev bättre när länsstyrelsen tog över ansvaret för djurskyddstillsynen samt om tilldelade ekonomiska resurser är tillräckliga. Det är min absoluta övertygelse att djurskyddstillsynen bedrivs mer enhetligt och effektivt i hela länet nu när länsstyrelsen ansvarar för verksamheten jämfört med när ansvaret låg på 13 olika kommuner. Vi har dock otillräckliga resurser för verksamheten så det är mycket positivt att regeringen inför 2011 anslår ytterligare 25 miljoner kronor till länsstyrelserna för djurskyddstillsynen.

Till sist önskar jag alla våra läsare god jul och ett gott nytt år!

Lars Sandberg
avdelningschef,
landsbygdsavdelningen
036-39 52 23
lars.sandberg@lansstyrelsen.se

Matlandetambassadör för Småland

För att sprida kunskap om och förankra visionen Sverige - det nya matlandet har jordbruksministern Eskil Erlandsson utsett 26 matlandetambassadörer. Ambassadörerna är lantbrukare, företagare och eldsjälar inom mat- och upplevelsesektorn med stark regional förankring. Smålands ambassadör heter Sten Janér.

När frågan ställdes från Jordbruksdepartementet om jag ville bli Matlandetambassadör för Småland, i Sverige - det nya matlandet, kändes det som en hedrande bekräftelse från Jordbruksministern, att mitt utvecklingsarbete av företagsnätverket Regional Matkultur Småland de senaste fem åren varit helt rätt. Regional Matkultur Småland består idag av 75 företag runt om i Småland som jobbar med mat från jord till bord. Småland är en av 26 regioner som ingår i det europeiska samarbetet Regional Culinary Heritage Europe, www.culinary-heritage.com, vars syfte är att besökare och bofasta ska kunna hitta lokala råvaror, det regionala kulinariska kulturarvet och smakliga måltidsupplevelser.

Enligt direktiven från Jordbruksdepartementet ska jag sprida och förankra visionen Sverige - det nya matlandet i landskapets alla delar samt inspirera till matlandetaktiviteter och återkoppla detta arbete till departementet. Jag ska också bidra till att stärka området på ett regionalt och lokalt plan genom att framhäva regionens mat- och naturupplevelser. Under detta första år som

Sten Janér, matlandetambassadör för Småland.

Matlandetambassadör har jag medverkat vid ett drygt dussintal evenemang och berättat om Matlandetvisionen samt intervjuats i både TV, radio och tidningar.

Nu hoppas jag att jag, enligt mina direktiv från departementet, i gott samarbete tillsammans med landskapets länsstyrelser, regionförbund, turistorganisationerna, kommuner och många fler, ska hitta sätt att lyfta fram och stärka Småland som det nya matlandskapet i Sverige.

Sten Janér
Matlandetambassadör för Småland
Koordinator för Regional Matkultur Småland
0706-33 46 00
sten@companion.se

Lammproduktion på Kärnekulla gård

På Kärnekulla Gård i Habo driver Tarja Albertsson Lindecrona och dottern Anna Bertilsson lammproduktion. Så gott som året runt finns det färskt lamm och sedan ett år tillbaka säljer de lammköttslådor direkt till kund.

- Om vi går till slakteriet så går inte kalkylerna ihop, säger Anna Bertilsson, en av de drivande bakom satsningen.

Frontfigurer och kvalitet

Men lådorna är inte allt de säljer, de säljer också direkt till krögare. Som frontfigurer för företagets satsning finns Tommy Myllymäki (årets kock 2007) och Petter Widing, kockar på Småländska kolonin i Jönköping. Samarbetet med den Småländska kolonin är jätteviktigt för Kärnekulla lamm, menar Anna.

- De testade vårt kött och jämförde med andra leverantörer men vi hade bäst kvalitet, säger Anna stolt. Tillsammans med sin mor Tarja Albertsson

Tarja Albertsson Lindecrona och Anna Bertilsson

Lindecrona driver hon Kärnekulla Lamm och det har gått snabbt i utvecklingen.

Lönsamhet utifrån deras förutsättningar

För tre år sedan dog Tarjas make. Även att dottern Anna hade varit aktiv inom mjölkproduktionen på gården i nästan 20 år stod de nu inför ett svårt val.

- För mig var allt nytt, beskriver Tarja och fortsätter, helt plötsligt skulle jag ta hand om allt, jag, som är en stadsflicka från Helsingfors. Efter flera kalkyler som innehöll olika alternativ, från försäljning av gård och tomter till investering i mjölkproduktionen, tog de tillsammans beslutet att satsa på lamm. Anledningen till valet var enkelt - lönsamheten fick styra. De såg över sina förutsättningar både när det gäller areal, ekonomibygnader, kunskap och kontakter och kom fram till att lammen hade störst lönsamhetspotential tillsammans med deras kännedom och kontaktnät.

Framgångsfaktorer

Strax efter beslutet besökte Tarja Länsstyrelsen för att få förklara sin affärsidé och övertyga handläggaren att de på ett och halvt år skulle gå från 0 till 300 tackor och ett lönsamt företag inom lammproduktion med försäljning mot privatkunder. Tarja presenterade vad hon ansåg var deras framgångsfaktorer. Dotterns djuröga och jordbrukserfarenhet, hennes egen bakgrund inom ekonomi och förkärlek till pappersarbete samt svärsonens kunskap och kontakter inom försäljning och matvaruhandeln. En kombination som har visat sig vara ett framgångskoncept.

- Detta är framtidens sätt att arbeta på inom jordbruket, menar Annas man Leif Bertilsson, när han presenterar deras tillvägagångssätt. En halvtidstjänst satsar företaget på försäljning och marknadsföring. De arbetar både med uppsökande verksamhet mot krögare men också med mässor.

Tid är pengar

De är alla övertygade om att det är säljtimmarna som ger mest men här finns också företagets begränsning. De har brist på tid, tid att hitta nya kunder och marknader.

- Vi är bara på 10 % av vår potential, säger Anna exalterat, det finns massor kvar att göra. Här visar Tarja på varför samarbetet mellan de tre fungerar så bra, och avbryter;

- Samtidigt är det viktigt att stå med båda fötterna på jorden och även om marknaden förändras och vi måste anpassa oss, får vi inte växa för snabbt.

Och vad hände då med mjölkstanken som fick ge vika? Jo den står i Hunnebostrand och destillerar whiskey för Smögen Whiskey AB.

Vindalo - Het Indisk Lammgryta

Ingredienser (4 portioner)

1 kg benfritt lammkött eller grytbitar

Marinad

2 st kanelstänger

6 st kryddnejlikor

0,5 tsk kardemummafrön

0,5 msk fänkålsfrön

0,5 msk finriven färsk ingefära

1 tsk salt

1 tsk mald spiskummin

0,5 msk chilipulver

1 tsk senapspulver

1 tsk gurkmeja

1 dl vitvinsvinäger

0,5 tsk svartpeppar

Dag 2

3 msk smör eller matolja

1 st finhackad gul lök

2 st pressade vitlöksklyftor

2 st lagerblad

1 dl vatten

Tillagning

Torrosta kryddorna i en stekpanna på medelgod värme i cirka 5 minuter. Mixa eller stöt kryddorna i en mortel tillsammans med ingefära, salt, senapspulver, gurkmeja och vinäger till en marinad.

Skär köttet i grytbitar. Blanda den mixade marinaden med köttbitarna i en skål och täck med plastfolie. Låt stå i kylskåpet över natten.

Dag 2

Hetta upp hälften av matfettet och fräs lök och vitlök tills löken mjuknar, låt stå. Låt de marinerade köttbitarna droppa av i ett durkslag, spar marinaden. Hetta upp resten av matfettet och bryn köttet tills det fått vacker gyllenbrun färg runt om. Tillsätt marinad, lökblandning, lagerblad och vatten.

Låt alltsammans sjuda under lock cirka 1 1/2 timme. Smaka av med salt och kanske lite mer chilipulver.

Servera med basmatiris, tjock yoghurt, sallad och gärna lite bröd.

Smaklig Måltid!

Nina Elmsjö

036-39 52 94

nina.elmsjo@lansstyrelsen.se

Från sin bästa sida

Traditionellt i svenska hem placerar vi vackra fårskinn med ullen uppåt. Kommer det att bli ändring på det efter det att Britt Solheim från Norge lärt ut hur man på olika sätt kan använda skinnen och där den finaste sidan i stället är hudsidan?

En vacker dag i tidiga oktober åker jag genom ett höstklart landskap på väg till Österbymo, närmare bestämt till Gertrud Karlsson i Olstorp, för att ta del av en av många utbildningar som genomförs i Landsbygdsprogrammet.

På kursen i tryckteknik har flera av deltagarna tagit med sig redan färdiga skinn för tryck. Under tre dagar ska man få lära sig grunderna för hur man på olika sätt kan dekorera dem med hjälp av tryckstockar. Skinnen ska så småningom bli till både lyst och nytta. Här kombineras det traditionella med det som är modernt och praktiskt. Till gammal tradition hör att förse skinet till sängen med lusrädda. Idag har vi, förhoppningsvis, inte det behovet. Vi ställer andra krav till exempel att skinnen ska vara lätta och tvättbara.

Studieplan

Britt inleder med att berätta om trycktraditionens bakgrund. I gamla hus var en sängfäll en stor tillgång för att hålla kylan borta. Man gjorde fällen stor så att fler kunde rymmas under den. För en dubbelsäng kan det gå åt nio styck-

Detaljbild av ett stort överkast under arbete. Den röda markeringstejpen är hjälplinjer för att man ska kunna placera tryckblocken rakt och på samma höjd. Här syns ett årtal och ovanför är ett tryckblock, föreställande en häst, utplacerat på prov. Den ljus grå linjen som skymtar till vänster om hästen är skarven från de två skinnen som möts.

en skinn. Man tryckte på skinnen för att göra dem extra vackra. Symbolerna ska också ge skinet ett större värde, enligt gammal tradition, för att de på så sätt ska bidra till att påverka goda krafter. Helst ska man få med symboler från fem olika grupper. De ska symbolisera vatten, sol, växter, djur och något som ligger en varmt om hjärtat.

Efter en visning av tryckblocken och hur själva trycktekniken går till är det dags för själva planeringen av den egna kompositionen. Det påminner till en viss del om förberedelsearbetet för ett korsstygnbroderi - fast i betydligt större format förstås. Man måste mäta upp och markera mittpunkten. Hur och var man ska få plats med symbolerna kräver noggrant förarbete för att ge ett vackert skinn. Som alltid när man arbetar med design eller någon form av layout är det faktiskt de tomma ytorna som bildas som är avgörande om slutresultatet ska bli inbjudande eller inte.

Skapande i varje vrå

Det sjuder av kreativitet i vartenda rum hos Gertrud Karlsson på Olstorp. Alla kursdeltagare har gott om plats för att lägga ut sina arbeten, allt från stora överkast till dubbelsängar till kuddar, stolsdynor, öronvärmare. Underbara kompositioner med symboler och detaljer med finurliga uppgifter om vem som har gjort trycket, vem som kommer att äga skinnnet, årtal och liknande. Britt Solheim har med sig över 300 tryckblock med olika motiv. Ett tryckblock kan antingen användas helt ensamt eller kombineras till en bild. Vänd tryckblocket och bilden kan bli helt annorlunda. Man trycker med vanlig textiltfärg. På så vis får man ett tryck som tål tvätt och ljus. Birgit Fag gör ett avbrott i sitt skapande och visar mig tillrätta, så jag får prova på att göra ett par handledsvärmare. Skära till skinnnet, välja tryckblock, välja färg. Jag

Kia Thorén håller ett tryckblock i sin hand. På det stora skinnnet placerar hon blocket så att bå-garna tillsammans bildar en cirkel. På det mindre skinnnet har hon i stället valt att på mittpartiet lägga blocket så att spetsarna i mönstret möts. Det ger en helt annan bild, men fortfarande med samma tryckblock.

är snart, precis om kursdeltagarna, helt uppslukad av den kreativa stämningen.

Landsbygdsprogrammets möjligheter

Den här kursen genomfördes på efterfrågan från ett antal kvinnor. Kursen blev snabbt fulltecknad och flera står i kö för att få gå den. Precis som det

tar tid att bli en god skinnfällsmakare behöver man även tid till att utveckla sitt tryckande. Här efterfrågades omgående en fortsättningskurs.

Inom Landsbygdsprogrammet finns olika möjligheter att kompetensutveckla sig. Som företagare kan du söka företagsstöd om du behöver kompetensutveckling för att utveckla ditt företag. Man kan också gå ihop flera fö-

retagare, som i fallet med tryckkursen, för att ha en gemensam kurs. Har du någon sådan idé får du gärna höra av dig till oss på Landsbyggsavdelningen.

Monika Gustafsson

036-39 51 98

monika.y.gustafsson@lansstyrelsen.se

Vallerstad är ett blåshål

Vallerstad Vind ekonomisk förening bildades för två år sedan och ett drygt år senare, hösten 2009 togs två nya vindkraftverk i drift. Vallerstad ligger strax söder om Värnamo och på Jonasboberget står kraftverken Gudrun och Matilda och omvandlar vindenergi. Driftresultaten hittills tyder på att verken har placerats i ett riktigt blåshål, eller snarare på en blåskulle.

Hans Svensson i Reftele var med 2006 och drev igång etableringsplanerna. Nu kan han jämföra Vallerstadverken med de flesta verken i Sverige. Runt 800 verk är med i en driftreportering som finns på nätet och där man bland annat kan följa produktionen av el månad för månad. Hans är nöjd. Vindmöllorna på Jonasboberget kan snarare jämföras med kust- och slättmöllor än skogsmöllor. Hans beräknar att verken ett normalår kan ge cirka 6,5 GWh (= 6 500 000 kWh), vilket är mycket höga siffror. Först kalkylerade man

En mycket nöjd och stolt Hans Svensson vid invigningen

med 5,5 MWh.

Verken ägs till 50 % av Vallerstad Vind Ekonomisk Förening. I föreningen finns 5 000 andelar som medlemmarna betalt 5 900 kronor styck för. Varje andel motsvarar en produktion på 1000 kWh/år. Antalet andelsägare är runt 200 och de får nu sin el från Gudrun och Matilda till ett medlemspris på 15 öre/kWh (exklusive skatter, moms och certifikat). Föreningen ska skötas så att medlemmarna får sina insatser återbetalda när verken tjänat ut, vilket förväntas ske om 20-25 år.

Det var 2006 som planerna satte igång. Vallerstadstiftelsen med Hans som ordförande, Finnvedsbostäder och Värnamo kyrkliga samfällighet bildade senare den ekonomiska föreningen. Värnamo Energi var positiva. Från tanke till produktion tog det cirka 3,5 år och det får nog anses vara snabbt i dag, även om det räckte med halva tiden på 90-talet. Vissa projekt dröjer både 5 och 10 år innan de kan genomföras. Hans säger som många andra i branschen, att man vill bygga vidare ganska snart efter det man sett att det fungerar. Redan nu diskuteras att sätta upp ytterligare två verk.

Verken i Vallerstad är på 2,0 MW (megawatt) med en navhöjd på 105 meter, 150 meter inklusive vingar. Det är den vanligaste storleken som sätts upp i dag. Man sätter också upp 3 MW verk och det finns prototyper på 6,5 MW under provdrift. Utvecklingen har gjort att man delar både på torn och vingar för att kunna komma fram till anläggningsplatserna.

Att bygga vindkraft storskaligt Steg för steg

Egen projektering är egentligen inte så svårt, men en klar fördel är om det finns erfarenhet från företagsaffärer, mark- och byggkunskap. Viktigt är att i tid agera i ärenden som tar tid.

Inledande idéer, ägandeform, tillgänglig mark, samråd med närboende, myndigheter, berörda föreningar, elnätsägare och elhandlare, geologisk undersökning, eventuell vindmätning, begär offerter, kabeldragning för ström- och eventuellt teleledning, avtalsutformning, eventuell andels- eller intresseanmälan med mera.

Kraftverken Gudrun och Matilda Vikter:

Fundamentet är en bjässe på 1 000 ton betong (425 kubikmeter) + 40 ton armering. Ingjutet och bultat på detta är tornet på 245 ton. Högst upp sitter huset (navcellen) på 70 ton. Sedan tillkommer navet, 18 ton och vingarna, 3 x 6,7 ton.

Mått:

Tornet är 105 meter, vingarna 44 meter och rotordiametern är 90 meter.

Sten Malmström

036-39 51 99

sten.malmstrom@lansstyrelsen.se

Guldärtan till Peter Höglund och Eva Wettervik, Höglunds Blommor

Guldärtan delades i år ut till Peter Höglund och Eva Wettervik, som driver företaget Höglunds Blommor utanför Jönköping. De fick utmärkelsen för att de på ett förtjänstfullt sätt förvaltar den mycket gamla odlartradition som handelsträdgårdarna representerar. Landshövding Mino Akhtar-zand delade ut priset på Frukstens Dag på Brunstorps Gård utanför Huskvarna första lördagen i oktober.

Makarna Peter Höglund och Eva Wettervik beundrar sina undersköna orkidéerna, vilka de är ensamma om i landet att producera.

Trädgårdsarbete även på vintern

Bara för att det är vinter finns det alla möjligheter att få utlopp för sin överskottsenergi i trädgården. De som vill slippa trädgårdsarbete bör sluta läsa här.

Beskärning och kupning av rosor

Har du inte gjort det ännu så bör du klippa ner rosorna till en tredjedel-hälften för att undvika att de långa grenarna fläker sönder av snötyngden. Den slutgiltiga beskärningen gör du vid tiden för när björken börjar grönska. Då syns det tydligt var de vitalaste knopparna finns. Skär gärna över utåtriktade knoppar. Ju hårdare du klipper desto färre men större blommor får du.

Vintern är en tuff tid för våra rosor. Kupa gärna rosorna med någon decimeter jord som skyddar från nedfrys-

ning. Fryser de oskyddade rosorna så kan de alltid bryta nerifrån.

Skydda de vintergröna växterna

Rhododendron, Buxbom och barrväxter är väldigt utsatta under vintern. Framför allt är det under februari-mars, då vårsolen tittar fram som skadorna inträffar. De kraftiga temperaturväxlingar som sker mellan natt och dag torkar ut plantorna. Då marken är tjälad kan växterna inte kompensera vattenförlusten via rötterna. De gröna delarna frystorkar och blir bruna. Täck

Klipp ner rosorna och kupa med jord så klarar de vintern bättre.

Täck de ömtåliga vintergröna växterna i februari-mars.

solexponerade gröna växter med ett eller två lager med fiberduk eller juteväv i februari så undviker du dessa skador.

Kalka och få julstämning på köpet

Ogräs, mossa och dålig tillväxt förorsakas av lågt pH. Har du inte kalkat din gräsmatta på evigheter är det hög tid. Det är aldrig för sent att kalka. Använd vanlig jordbrukskalk berikad med magnesium vid barmark. Ju högre mull- och lerhalt desto mer kalk ska användas. Har du inte kalkat på minst 5 år använd 30-40 kg per 100 kvadratmeter. Underhållskalkning ligger på 5-10 kg per kvadratmeter per år. Kalka även rabatter och köksväxtland. Undvik Rhododendron, ljung, blåbär och barrväxter.

Den billigaste varianten är finmalen och något svår att sprida jämnt. Använder du kornad kalk går spridningen mycket enklare men den är dubbelt så dyrt (cirka 4 kronor istället för 2 per kg).

När snön börjar smälta ska gräsmattan räfsas regelbundet. På så vis undviker man angrepp av snömögel.

Ställ julblommorna svalt under natten så håller de mycket längre.

Det gamla påståendet att man inte ska kalka och gödsla samtidigt stämmer. Gödselmedlen för vår trädgård är sulfatbaserade. Tillsammans med kalcium bildas gips, vilket är mycket svårösligt. Så därför bör du kalka nu och gödsla till våren.

Förläng glädjen av dina julväxter

Amaryllis, hyacinter och azaleor blommar generöst i juletid. Vill du få växterna att blomma länge ska du varje kväll ställa undan dem in något svalt utrymme. Växterna håller sig tre gånger så lång tid. Tänk på att julgranen utsöndrar etylengas och förkortar växternas blomningstid.

Magnus Engstedt
036-39 51 93
magnus.engstedt@lansstyrelsen.se

ske använts till sockenkyrkan eller som grundstenar i ladugårdar. Ofta ligger avtryck från vitt skilda tidsperioder sida vid sida i landskapet.

Odling under lång tid

I vårt län finns många små nedsjunkna odlingsrösen i skogarna. De är spår efter odlingar som ibland är flera tusen år gamla. Arkeologiska undersökningar visar att både förhistoriska boplatser, gravar och gamla åkerindelningar kan gömma sig bland röjningsrösen. Odlingsmarken har ofta övergivits på grund av orostider och befolkningsnedgångar. Under 1300-talet härjade till exempel digerdöden. I vissa områden dog en tredjedel eller mer av befolkningen och många gårdar ödelades.

I bättre tider har man återvänt och fortsatt uppodlingen i redan röjda åkrar, till exempel i samband med 1800-talets massiva befolkningsexpansion. Med mekaniseringen av jordbruket följde nya effektivare brukningsmetoder, så i dagens åkermark är odlingsrösen sedan länge bortplockade – upplagda i stora stentippar eller långa stenmurar. Men i skogen ligger odlingslämningarna många gånger kvar som ett stort arkiv över landskapets historia.

Bevara spåren i landskapet

Gamla övergivna ridvägar, odlingsmarker, boställen, varggropar, torvtäcker, kolmilor, kvarngrunder, järnframställningsplatser och gravar är alla viktiga källmaterial för att förstå äldre

tiders livsvillkor. Utan dem förlorar vi en dimension av vår gemensamma historia. Genom att bedriva ett hänsynsfullt skogsbruk och sköta lämningarna under hela skogens omloppstid kan du bidra till att skogens kulturarv kan fortsätta att berätta sin historia.

Har du någon fornlämning på din mark?

Kulturarvet i skogen skyddas av Kulturminneslagen och Skogsvårdslagen. Genom att besöka Riksantikvarieämbetets digitala fornminnesregister ”Fornsök” på Internet kan du se alla registrerade fornlämningar på din mark. Allt är dock inte registrerat, så det är bra att veta att även det som inte är registrerat skyddas av lagen. Lär känna kulturarvet på din mark så att du kan ta den hänsyn lagen kräver och undvika skador.

Skogens kulturarv i din bygd

Vill du gå en kurs om skogens kulturarv? Har du till exempel stenmurar, torpgrunder, kolmilor, förhistoriska gravar eller odlingsrösen på din mark? Ta gärna kontakt med Länsstyrelsen så kan vi ordna kurser i ditt närområde. Mer information kommer i nästa nummer av Förvetet.

Tips

Fornsök på Internet innehåller upplysningar om alla registrerade fornlämningar www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search

Jenny Ameziane

036-39 50 00, 070-214 84 17

jenny.ameziane@lansstyrelsen.se

Lantbrukets största miljöprojekt

greppa näringen

Nu har lantbrukets största miljöprojekt Greppa Näringen dragit igång i Jönköpings län. Hittills har ett tiotal lantbrukare fått ett inledande rådgivningsbesök och gjort upp en rådgivningsplan för de nästkommande åren. Det finns plats för fler så tveka inte att utnyttja denna gratistjänst som kan bidra till både bättre miljö och bättre lönsamhet i företaget.

Greppa Näringen är bra för plånboken, klimatet och vattnet. Sedan starten i södra Sverige 2001 kan resultaten nu räknas i 1 000 ton mindre kväve och 20 ton mindre fosfor per år till våra sjöar och vattendrag. En effektivare användning av insatsvaror är grunden och det ger samtidigt lägre kostnader för produktionen.

Klimatet en nyckelfråga

Klimatfrågan går från och med våren 2010 som en röd tråd genom all Greppa Näringens rådgivning. Nu finns också ett nytt rådgivningsbesök som kallas "Klimatkollen". Där får du hjälp att hitta smått och stort som går att göra för att minska gårdens klimatpåverkan. Viktiga åtgärder är bland annat att underhålla åkermarken med dränering och kalkning och att undvika skadlig markpackning. En god markvård är förutsättningen för att tillförd växtnäring ska kunna utnyttjas fullt ut i en hög skörd.

Jordbruket står för cirka en femtedel

av Sveriges utsläpp av klimatpåverkande gaser. Större delen av detta är lustgas från växtodlingen och metan från idisslarna. Det är biologiska processer som kan vara svåra att påverka men inte desto mindre så finns det åtgärder, som dessutom är lönsamma.

Energianvändningen (el, olja, drivmedel) är en liten del av jordbrukets klimatpåverkan men är viktig att arbeta med. Det kan inte minst ge en ekonomisk besparing.

Bli medlem i Greppa Näringen

Oavsett produktion eller storlek på företaget kan du gå med i Greppa Näringen. Via webbplatsen www.greppa.nu kan du nå och prenumerera på miljönyheter inom lantbruket och få verktyg för att göra egen växtnärbalans eller beräkna värdet på stallgödseln.

Har du minst 25 djurenheter och/eller 50 hektar åkermark kan du ta del av den individuella rådgivningen. Den inleds med ett startbesök där du och

rådgivaren går igenom gårdens förutsättningar och gör upp en plan över vilka rådgivningar som gagnar miljön och ditt företag bäst. Det finns ett 30-tal olika rådgivningsmoduler att välja på. Du kan få upp till 2 rådgivningsbesök per år.

Vill du delta i den individuella rådgivningen kan du antingen kontakta

mig eller vända dig direkt till de företag som gör startbesöken. För närvarande är det Agroråd, Per-Anders Andersson, telefon 076-325 11 96 eller Hushållningssällskapet, Marianne Bring, telefon 036-39 88 7

Thordis Samuelsson

036-39 51 94

thordis.samuelsson@lansstyrelsen.se

Tre nya medarbetare på Landsbyggsavdelningen

Jayne Junvik arbetar som handläggare för utbetalningar av främst projektstöd och projektstöd inom Leader. Hon har en fil.kand. i företagsekonomi från Högskolan i Kalmar. Jayne kommer närmast från Jordbruksverket där hon jobbade på utbetalningsenheten och granskade och betalade ut Landsbygdsstöden.

Malin Lennartsson arbetar som handläggare av företagsstöd. Hon är utbildad agronom med inriktningen ekonomi på Sveriges lantbruksuniversitet i Uppsala. Malin kommer närmast från Länsstyrelsen i Västra Götalands län där hon har arbetat med företagsstöd och tidningen Jordbiten.

Ulrika Pettersson arbetar som handläggare inom företags- och projektstöd. Hon har en utbildning inom turism och kulturgeografi från Högskolan i Kalmar. Närmast kommer Ulrika från Jordbruksverket där hon

Under hösten har Landsbyggsavdelningen fått tre nya ansikten, Jayne Junvik, Malin Lennartsson och Ulrika Pettersson.

arbetat som handläggare inom stöd- rättshantering.

- Vi ser positivt på att få arbeta inom landsbygdsprogrammet som bidrar till att bevara och utveckla landsbygden. Välkomna att höra av er till oss!

Jayne Junvik

036-39 50 77

Malin Lennartsson

036-39 50 25

Ulrika Pettersson

036-39 51 36

Restaurering av vattendrag i Jönköpings län

Länsstyrelsen arbetar med restaurering av vatten enligt miljömålet **Levande Sjöar och Vattendrag**. Restaureringsarbetet har koncentrerats till särskilt värdefulla vatten. En stor del av dessa vatten ligger i **Motala ströms** och **Emåns** avrinningsområden. Under året har ett flertal åtgärder genomförts för att underlätta fiskvandring och för att förbättra lek- och uppväxtområdena för fisk i våra mest värdefulla vattendrag.

I Knipån som mynnar i Vättern har Sveriges längsta omlöp anlagts runt Skårhultsdammen samtidigt som dammen muddrades och utvidgades. Syftet med omlöpet och utvidgningen av dammen var att skapa fria vandringsvägar runt dammen och att minska den påverkan som vattenuttaget ur dammen hade på ån. Genom att dammen bara fylls på i samband med högflöden under våren fungerar den som magasin under bevattningsperioden utan att tillrinnande vatten behöver tas i anspråk vid bevattning av kringliggande jordbruksmark. På så sätt kan allt vatten gå via omlöpet under torrperioden då det behövs som mest av de växter och djur som lever i ån.

I Hökesån som är det viktigaste vattendraget för Vätteröringen har dammen vid Spinnet, som låg drygt 5 kilometer uppströms Hökesåns utlopp i Vättern rivits ut (se bild till höger). Den utgjorde länge ett vandringshinder för bland annat lekvandrande

öring från Vättern. Åtgärden innebär att Vätteröringen idag kan nyttja större lek- och uppväxtområden i Hökesån och bidrar precis som omlöpet kring Skårhultsdammen i Knipån till att öka antalet öringar i Vättern.

I Sällevadsån som mynnar i Emån har en rad åtgärder vidtagits för att underlätta fiskvandring. Bland annat har

Dammen vid Spinnet i Hökesån. Utrivning pågår under sommaren 2010.

fyra svårpasserade vandringshinder åtgärdats så att öring och annan fisk lätt kan simma förbi. Det har även tillförts död ved till vattendraget och cirka 3 km av vattendraget har biotopvårdats med sten och lekgrus (se bilder). Död ved är viktigt för den biologiska mångfalden i rinnande vatten eftersom den skapar ståndplatser och bidrar till näringsväven i vattnet.

Även i andra delar av Emån med biflöden har restaureringsåtgärder genomförts. I Brunnhultabäcken som är ett biflöde till Solgenån har en vägtrumma anpassad för fiskvandring anlagts och i Solgenåns huvudfåra har tre större lekområden för öring anlagts genom utplacering av lekgrus. Vidare har en rad förberedande åtgärder så som elfiskeundersökningar, markägarkontakter, vattendragsvandringar och projekteringar genomförts i Fuseån, Silverån och Emåns huvudfåra.

Huvudman för åtgärderna i Hökesån och Knipån är Habo kommun, medan Emåförbundet har varit huvudman för åtgärderna i Emåns avrinningsområde. Åtgärderna i Knipån har delvis finansierats inom ramen för den Europeiska Fiskefonden (EFF).

Sällevadsån före åtgärd

Sällevadsån efter åtgärd

Daniel Melin
036-39 52 71
daniel.h.melin@lansstyrelsen.se

Leader Östra Skaraborg satsar på energi, mat, turism och vår bygd!

Leader Östra Skaraborg startade sin verksamhet under år 2008 och har tidigare inte omfattats av Leader. Området omfattade då Tidaholm, Tibro, Falköping och Hjo kommuner. Under 2010 utökades området med ytterligare två kommuner då Habo och Mullsjö kommun anslöt sig. På Leaderkontoret arbetar Tuula Saarimäki (verksamhetsledare) och Maria Haglund (ekonom) samt tre anställda projektledare i projekten, Amalia Djurberg (Ung Drivkraft), Susanne Lindh (Mera Mat i Östra Skaraborg) och John Zafaradl (Fisket en resurs för naturturism och landsbygdsutveckling).

Vårt Leaderområde har utsett fyra temaområden som är prioriterade då LAG (Local Action Group) beviljar projekt. Det är livsmedel, förnyelsebar energi, besöksnäring samt bygdeutveckling. Våra mål är att Leader Östra Skaraborg ska bidra till näringslivsutveckling på landsbygden, högre livskvalitet för landsbygdsboende och ett hållbart utnyttjande av landsbygdens resurser.

LAG som är vårt beslutande organ, har hittills beviljat 50 projekt varav 21 ingår i våra paraplyprojekt. Vid kommande LAG-möte den 23 november har vi elva ansökningar inne för beredning varav fyra ansökningar avser

delprojekt inom paraplyprojekten. På LAG-mötet kommer man att ta ställning till tre projektansökningar från Habo och Mullsjö kommun. Många av våra projekt handlar om att genom nya samverkansformer och nya idéer utveckla företagandet inom något eller några av våra teman. Bland våra beviljade projekt kan man hitta allt från innovativ miljöteknik i en landsbygdskola till produktutveckling i nya samverkansformer och pilgrimsleder. Inom

Projekt Teknikkul i Ekedalen. Syftet är att ge ungdomar en positiv syn på miljöteknik och stimulera deras val för framtida studier.

paraplyprojekten kan vi bevilja delprojekt upp till 20 000 kronor. Ungdomar som testar handikappsridning samt förankringsarbetet när Hjo konsthall startade sin verksamhet är exempel på sådana beviljade delprojekt.

Du kan läsa mer om projekten på vår webbplats, www.leaderskaraborg.se. Där hittar du även kontaktuppgifter till oss som arbetar med att bereda ansökningarna. Jag åker ut och informerar och bollar idéer vid intresse från

er och detsamma gäller våra projektledare som arbetar för att utveckla områdena inom sina projekt.

Tuula Saarimäki

Verksamhetsledare Leader Östra Skaraborg
Tuula.saarimaki@leaderostraskaraborg.se

LEADER

LEADER är en metod som gör det möjligt för invånare och företag på landsbygden att arbeta med lokal landsbygdsutveckling tillsammans med den offentliga sektorn.

Syftet är att med stöd av lokal kunskap och lokalt engagemang utveckla landsbygden. Det som krävs är att det bildas en LAG-grupp (av engelskans Local Action Group). Den består av ett trepartnerskap där representanter från privat, ideell och offentlig sektor samarbetar.

Aktuella LEADER-områden i länet

Leaderområdet Västra Småland ligger inom länet. Cirka 80 000 innevånare kommer att beröras.

Leaderområdet Mitt i Småland berör Jönköpings och Kalmar län. Omkring 66 000 länsinvånare kommer att beröras. Alla kommuner utom Nässjö har tidigare arbetat med Leader.

Leaderområde Sommenbygd berör Jönköpings län och Östergötlands län. Länsstyrelsen i Östergötlands län administrerar Leaderområdet.

Leaderområde Astrid Lindgrens Hembygd berör Jönköpings län och Kalmar län. Antalet länsinvånare som berörs är cirka 16 000. Länsstyrelsen i Kalmar län administrerar Leaderområdet.

Leaderområde Linné är ett område som berör Jönköpings län och Kronobergs län. Antalet länsinvånare som berörs är omkring 32 000. Länsstyrelsen i Kronobergs län administrerar Leaderområdet.

Leaderområde Östra Skaraborg berör Jönköpings län och Västra Götalands län. Cirka 94 000 innevånare berörs.

Nyhet i SAM 2011- erbjudande om förlängning av åtaganden.

I SAM-ansökan 2011 kommer det att finnas med en fråga om du vill förlänga dina femårsåtaganden som löper ut 2011 med två år till 2013.

Många av länets jordbrukare har femårsåtaganden för miljöersättningar som gäller till den sista december 2011. Således ett år kvar innan dessa löper ut. Därefter är det möjligt att gå in i nya femårsåtaganden för perioden 2012-2016 enligt det regelverk som gäller för nuvarande landsbygdsprogram. Istället för att binda sig för en ny femårsperiod kommer ett erbjudande om att förlänga nuvarande åtagande att gälla till utgången av år 2013.

Från och med 2014 ska ett nytt landsbygdsprogram börja gälla med ett regelverk som kan ha ett helt annat utseende än nuvarande program. Det innebär en påfrestning för alla att ha olika regelverk att hantera samtidigt för i princip samma miljöinsatser. Därför är det en fördel, inte minst för administrationen, om det finns så få ”gamla” femårsåtaganden gällande när det nya landsbygdsprogrammet börjar gälla.

Det kan tyckas tidigt att behöva ta ställning till om du vill förlänga dina femårsåtaganden som löper ut 2011 med två år till 2013 redan nu. Motivet är att förenkla ansökningsförfarandet och att det av praktiska skäl är lämp-

ligt att göra detta i SAM-ansökan. Regelverket säger att ett beslut om förlängning av ett åtagande måste ha fattats innan åtagandet har löpt ut. Det innebär att det är för sent att i SAM-ansökan 2012 ansöka om förlängning av åtaganden som löper ut 2011.

För många lantbrukare som av åldersskäl är tveksamma till att binda sig för en ny femårsperiod kan erbjudandet om förlängning med bara två år vara mycket fördelaktigt. För yngre lantbrukare som ser många aktiva år framför sig inom näringen är det kanske inte lika enkelt att nu ta ställning till förlängningserbjudandet.

Bedömer du att det finns en risk för att reglerna i det kommande landsbygdsprogrammet innebär tuffare villkor än de som gäller nu kan det vara klokt att i stället satsa på en ny femårsperiod med start 2012 inom nuvarande landsbygdsprogram. Sannolikt kommer det senare att erbjudas möjlighet att växla över till ett nytt femårsåtagande 2014. Ett villkor för att avsluta ett gällande åtagande i förtid brukar dock vara att all mark i det ”gamla” åtagandet tas med in i det ”nya” åtagandet.

Bengt Olsson
036-39 52 42
bengt.olsson@lansstyrelsen.se

Behörighet att använda kemiska växtskyddsmedel

Ska du använda kemiska växtskyddsmedel av klass 1L eller 2L måste du ha behörighet för detta. Behörigheten kan du få efter en 4 dagar lång grundkurs med godkänt skriftliga prov. Du måste också ha fyllt 18 år. Behörighet för betningsmedel fordrar en särskild kurs.

År 2011 har vi en grundkurs i Tenhult den 2 - 7 februari, klockan 9 – 16. Kursen tar upp växtskyddsmedlens egenskaper och verknings sätt, hälsorisker, skyddsåtgärder, miljörisker, val av bekämpningsmetod, val av preparat och dos, sprutors funktion och skötsel samt bestämmelser kring växtskyddsmedel. Behörigheten gäller 5 år och du kan sedan förnya den genom en en-dags fortbildningskurs.

Fortbildningskurser har vi i Nässjö 10 februari, Värnamo 22 februari och Jönköping 24 februari och 1 mars. Behörigheter med sista giltighetsår 2007,

2008, 2009 samt 2011 och 2012 kan förnyas med dessa kurser. För behörigheter som går ut 2007 och 2011 är det sista chansen att förnya behörigheten. Alla berörda som finns registrerade i Jönköpings län kommer att få inbjudan till fortbildningskurserna.

Kostnaden för grundkursen är 3 400 kronor och för fortbildningskursen 1 400 kronor, exklusive moms men inklusive litteratur och förtäring

Sista anmälningdag till grundkursen är den 14 januari. Anmälan görs via e-post kursanmalan.jonkoping@lansstyrelsen.se, telefon 036 – 39 52 21, eller via talongen nedan till Länsstyrelsen, Landsbygdsavdelningen 551 86 Jönköping eller fax 036 – 16 29 14.

Ytterligare upplysningar om kursen lämnas av Thordis Samuelsson, e-post thordis.samuelsson@lansstyrelsen.se, telefon 036 – 39 51 94.

Jag anmäler mig till grundkurs för behörighet att använda bekämpningsmedel klass 1L och 2L den 2 - 7 februari 2011.

Namn.....

Adress.....

Telefon.....

Övrigt (kost, fakturaadress med mera).....

Jag vill ha kursmaterial med inriktning (bara ett alternativ)

Jordbruk

Skog

Trädgård / Grönyta

Julklappstips – Öppet landskap, Landsbygdens byggnader och Byggnadspraktikan

Ta hand om dina värdefulla natur- och kulturmiljöer

Odlingslandskapet och gårdsmiljöerna har alla en historia. De kan du läsa om i den här bokserien.

Odlingslandskapet hyser många olika växter och djur som vi behöver vara rädda om. I boken Öppet landskap finns kunskaper att hämta om hur betesmarkerna kan skötas så att de både producerar foder och behåller sin biologiska mångfald. Du får en inblick i de olika djurslagens betesbehov och sätt att beta.

Byggnadspraktikan och Landsbygdens byggnader innehåller allt från enskilda byggnadsdetaljer till hur man kan bygga om och till utan att förstöra värdefulla gårdsmiljöer.

Du kan köpa böckerna för 70 kr styck eller 180 kr för alla tre. Porto tillkommer om du vill ha böckerna hemskickade. Beställ på telefon 036-39 50 00 eller e-post bestall.jonkoping@lansstyrelsen.se. Du kan också köpa böckerna i Länsstyrelsens reception, Läns museet i Jönköping, Store Mosse naturum, Åsens by och Emilkraften/biblioteket i Mariannelund.

En riktig julnöt – knäck den och vinn den unika boken ”Fågelsång”

Kurt Karlsson har fått jobb i en lanthandel med en lite knepig ägare som tycker om att sätta sina anställda på prov.

En dag får Kurt tre lådor med nötter. En är märkt med ”V” som står för valnötter, en låda är märkt med ”H” för hasselnötter och en är märkt med ”V+H” som står för valnötter och hasselnötter blandat.

Han får veta att alla tre lådorna är felmärkta, och det är Kurts uppgift att sätta märkena rätt. Han får bara titta på lådorna utifrån. Han får plocka upp en enda nöt från en av lådorna, utan att titta ner i lådan. Hur ska han göra för att få etiketterna på rätt plats?

Alla som svarar rätt är med i utlottningen av den unika boken ”Fågelsång”. I boken skildras våra vanligaste, vackraste eller mest färgstarka fåglar i fantastiska färgbilder - och med ljud! Med i boken finns en ljudmodul som gör det möjligt att höra fågeln samtidigt som man läser om den och ser på bilderna. Texterna är skrivna av ornitologen och författaren Jan Pedersen och de karaktäristiska ljuden är inspelade av Lars Svensson, en av Sveriges främsta ornitologer.

Skicka ditt svar till:

Landsbygdsavdelningen, Länsstyrelsen, 551 86 Jönköping. Märk kuvertet ”Tävling”. Du kan även skicka e-post till anna.nilsson@lansstyrelsen.se (ange ”tävling” i ämnessraden) eller faxa till 036-16 29 14. Vi vill ha ditt svar senast den 14 januari.

Svaret i förra numrets tävling var A. Sköldpaddsort, B. Rosenstav, C. Bitterrot och D. Astilbe
Grattis till Eivor Lind, Uppebo Nyagärde, Hillerstorp, som får ett Brunstorpstråd!

**POSTENS GRUPPREKLAM
TILL JORDBRUKARE**

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Denna tidning har delvis
finansierats med EU-medel

**Vi önskar er en riktigt god jul
och ett gott nytt år**

